

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum I. Decretalium, Per quadraginta, & tres Titulos distributum, in
quo agitur De Constitutionibus, Seu Legibus universim ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1706

Articulus XIII. De legis interpretatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73031)

particulare subditi; hoc enim suadet exemplum naturæ, quæ vult membrum rescari à corpore, si hoc necessarium est ad bonum commune totius reliqui corporis cæteroquin non incolume sine tali actu.

Collig. 2. non licere tales leges imponere subditis, ubi hoc non exigit gravis, & urgens necessitas conservandi salutem boni communis. Nam seclusa tali necessitate lex non foret iusta, cujus observationi est annexum vitæ periculum, jactura bonorum omnium, infamia valde gravis, &c. Nam, ut lex iusta sit, onus, quod imponit, necessarium esse debet conservationi Reipublicæ cæteroquin non incolumi.

907. Dices: ex facta ratione solum sequi, quod aliquis cum periculo sui nocuenti debeat succurrere bono communi cæteroquin periclitanti; sic tamen, ut quilibet in particulari, titulo damni, relate ad suum individuum, possit se excusare. 32. vel actus, cui tale nocumentum, aut periculum est annexum, imponit onus, quod dividi potest in omnes, vel tantum in aliquos, certum v. g. numerum personarum; in primo casu rectè probat objectio, non posse gravari unum tantum; cum & reliqui sint membra communitatis, consequenter æquè obnoxij subsidio boni communis; si secundum; determinationem pertinere ad gubernatorem; aliàs enim omnino inefficax foret gubernatio, & jus inutile, providendi periculo Reipublicæ, quolibet se excusante, consequenter nullo succurrente.

908. Quæstio est 2. de casu, quo grave illud nocumentum (v. g. periculum vitæ) non est annexum actioni præceptæ, sed aliunde provenit, v. g. à natura, vel extrinseco. Ante resolut. not. 1. esse distinguendum, an inobservantia, seu transgressio legis sit intrinsecè mala; quia scilicet est juris naturalis, ut mentiri, blasphemare, idolis sacrificare, uti mediis magicis &c. vel tantum juris positivum: in primo casu nullum etiam vitæ periculum excusat à culpa ejusmodi inobservantiam, simpliciter liberam, ut tenet communis; nam talis operatio libera, est necessariò mala, consequenter in nulla circumstantia, secluso errore, licitè eligibilis: si autem inobservantia legis illicita sit solum ex circumstantia juris positivi sic (ut eà seclusa, culpa vacet) attendendum est, an ejusmodi lex sit specialis,

Tom. I.

hoc est, singulos respiciens, quoad quasdam actiones, vel omissiones, ut audire missam die festo, jejunare certis diebus, communionem sumere in paschate, non laborare die festo &c. an communis, hoc est, respiciens actiones communes, seu pertinentes ad communem ritum Sacramentorum, v. g. consecrare in utraque specie, miscere aquam vino &c. Si primum: communis tenet, ejusmodi legis inobservantiam excusari à culpa, si ex opposito, seu illius observantia impenderet grave periculum, seu nocumentum, argumentò sumptò ex benignitate materna, quam in suos habet Ecclesia, quæ mentò præsumitur, eas actiones non exigere cum tanto subditorum nocumento.

909. Si autem secundum, communis tenet, talis legis inobservantiam non excusari à culpa, etiam propter periculum vitæ; & in hac re Castropalaus p. 1. tr. 3. D. 1. p. 16. n. 3. docet, hanc regulam quoad quasdam actiones esse certam. Unde violatio sigilli confessionis, nullo, quantumcunque gravi periculo etiam mortis, & tormentorum honestari potest, & reddi licita; idem dicit de consecratione in una tantum specie; rationem ait non esse aliam, quam quia pertinet ad ritum communem, & rectam Sacramentorum administrationem. Subjungit tamen: sed hæc ratio etiam militat, etsi non ita efficaciter, in aliis actionibus; ergo. Sed dici potest, quod violatio sigilli est illicita etiam jure naturali, & consecratio in una tantum specie, contra institutionem Christi, de quo alibi.

ARTICULUS XIII.

De legis interpretatione.

910. Interpretatio legis nihil aliud est, quam declaratio, quod hic, vel ille casus, de quo dubitatur, sit, vel non sit sub lege; interpretatio alia est authentica (sic dicta per antonomasiam) quæ habetur ab ipso Legislatore, vel Successore ejus; alia doctrinalis, quæ fit judiciò virorum in tali arte peritorum. Et hæc habet magnum pondus, magnamque inducit probabilitatem teste Suarez l. 6. de legibus, c. 1. & sumitur ex verborum significatione, naturali, juridica, vel usuali, & vel maxime ex mente ipsius Legislatoris, ut dicitur

E c

c. huma-

c. humana aures, 22. q. 5. Nam intentio non debet verbis deservire, sed verba intentioni. Tametsi verò fatendum sit, homines judicare de mente interna loquentis ex signis externis, non tamen intelligendum est de nudis verbis, sed ex verbis, ut conjunctis cum omnibus circumstantiis, in quibus illi, qui legibus subiecti sunt, versari possunt, aut actu versantur, quæ circumstantiæ sæpe efficiunt, ut à propria verborum significatione interpretatio doctrinalis, aut usualis recedat, qui recessus licitus, imò toties necessarius est, quoties eum menti Legislatoris agnoscimus conformem.

911. Hæc porrò conformitas solet ex sequentibus potissimum colligi. 1. ex injustitia, & aliis absurdis, quæ proprietatem verborum consequuntur. 2. ex comparatione ad alia jura, in quibus interpretatio à proprietate verborum recessit. 3. ex fine motivo legis, aut ejus ratione, quam vel ipsa lex exprimit, vel doctrinalis, aut usualis interpretatio. Ex his enim in praxi deciditur extensio, vel restrictio, exceptio, vel excusatio, aut etiam cessatio legis; quibus Hauldus tom. 1. *de Jure & Just. tr. 1. contr. 2. c. 1. n. 276.* addit tertium modum interpretationis, nimirum *usualis*, quæ habetur à consuetudine. Nam consuetudo est optima legum interpretis, *L. Minime*, 23. ff. *de legibus*, & *c. dilectus*, *de consuet.* Sed de hoc ex professo agimus *suprà tit. 4. de Consuetudine*; quibus præmissis: sit

§. I.

Qui possunt legem authenticè interpretari?

912. Interpretatio legis fieri potest vel de *personali mente*, ac *intentione* primi Conditoris; vel de *sensu*, in quo verba legis accipienda sint. Cùm autem nemini certò, ac infallibiliter constare possit de primi Conditoris personali mente, ac intentione, ne quidem Successori, aut etiam eo Superiori, nisi fortassis ille his revelaverit, nemo quoque, nisi primus legis Conditor ejus legem *primo modo* interpretari authenticè poterit: in secundo autem modo legem interpretandi (*in quo nimirum sensu verba legis*, in quantum obli-

gantis, aut non obligantis, accipienda sint, aut à *subditis tenenda?*) non est dubium, authenticam interpretationem fieri posse, etiam à successore, vel superiore ejus, qui legem condidit; cùm is pari potestate poleat, quo primus Conditor; & in dubio de sensu verborum legis, autoritatem non minorem habeat, ac antecessor, determinandi sensum verborum, quo propter commune bonum, quod lex, propriè dicta, directè respicere debet, à subditis intelligi debeat, & in observantiam deduci.

Hoc ipsum etiam colligitur ex *c. Sicut* (quod est trigesimum) 11. q. 1. ibi: *sicut enim ille solus habet jus interpretandi Canones* (intellige authenticè) *qui habet condendi eos: ita ille solus civilium legum debet esse interpres, qui eis jus, & auctoritatem impertit; & c. inter alia*, 31. *de sent. excom.* ibi: *Ut igitur, unde jus prodit, interpretatio quoque procedat. & c.* Et ideo etiam *L. fin. C. de legibus*, dicitur: *leges condere soli Imperatori concessum est, & leges interpretari* (nimirum authenticè, seu cum potestate obligandi, ad parendum legi juxta sensum declaratum) *solo dignum imperio esse oportet.* Ad hoc autem, ut interpretatio authentica vim obligandi obtineat, *in sensu verborum* declarato, non minus requiritur, quòd ea debite promulgetur, ac ut lex vim obligandi habeat; cujus ratio est, quia tunc lex declarans subit vim legis; & lex declarata in tali sensu solum obligat, *in quantum declarata pro tali sensu.* Quæ autem promulgatio ad substantiam legis requiratur, & sufficiat? exposuimus *tit. 2. n. 113. & 229.*

Quæstio est, an alij (quàm ipse Legislator, vel ejus successor, aut superior) habeant potestatem interpretandi legem *authenticè*? Non est dubium, eos habere, quibus id Legislator commisit specialiter: communiter autem quæstio movetur de Congregatione Cardinalium, designata ad declaranda ea, quæ dubia sunt in decretis Concilij Tridentini: pro resolutione *not. 1.* quòd, postquam Sixtus V. *in Bulla. 7. de anno 1588.* sibi reservavit potestatem congregandi Concilium, & definiendi res fidei, subjungat hæc verba: *Cardinalibus verò præfectis, interpretationi, & executioni Concilij Tridentini, si quando in his, quæ de morum reformatione, disciplina,*

disciplina, ac moderatione, & Ecclesiasticis
judiciis, & aliis, quæ humana statuta sunt,
dubietas, aut difficultas emerferit, inter-
pretandi facultatem (nobis tamen consul-
tis) imperrimus, de quibus fusè Fagnanus
in c. quoniam, h. t. à n. 7. ex quibus
verbis colligitur, dictæ Cardinalium Con-
gregationi à summo Pontifice concessam
esse facultatem, interpretandi leges Tri-
dentini, quæ juris tantum humani sunt,
ea tamen conditione, ut summus Ponti-
fex consulatur.

915. Sed hoc non obstante oboritur dubium,
an ejusmodi declarationes, quæ passim cir-
cumferuntur, vim legis habeant, seu inter-
pretationis authenticæ (nimirum cogen-
di, & in conscientia obligandi, ut fideles
hanc interpretationem sequantur?) vel
solum vim declarationis doctrinalis magni
ponderis, & authoritatis? non enim de-
sunt, qui velint eas habendas esse, solum
ut doctrinales; prout sentit Sanchez l. 8.
matr. D. 2. n. 10. Vasquez 1. 2. D. 177.
c. ult. Navarrus, & alij apud Castro-
palaum p. 1. tr. 3. D. 5. p. 3. §. 3. n. 3. §.
Videtur. Idem docet Bartholomæus Chaf-
saing de privil. Regul. tr. 1. c. 1. ut retu-
limus suprâ; quod verum esse vult, licet
ejusmodi declarationes, vivæ docis ora-
culò, bullis, aut brevibus confirmatæ sint
in forma communi; pro quo etiam refert
Archangelum Romanum in præambulis
ad lib. de privileg. & in princip. ad Extra-
vag. Joannis XXII. cujus volumen, in
quo hæc habentur, Romæ prælo datum est
cum approbatione Magistri Sac. Palat. &
aliorum gravium Doctorum.

916. Rationem dat; quia confirmatio Papæ
(in forma communi) novum jus rei, quæ
confirmatur, non affert, c. cum dilectæ,
de confirm. util. & hoc procedere vult, li-
cèt Pontifex addat clausulam: se apponere
inviolabilis apostolica authoritatis robur,
& velle ea ab omnibus observari; quod hæc
verba importent tantum, ea esse accipien-
da cum majori reverentia, tanquam res
in statu doctrinali remanentes, non au-
tem, ut fiant leges, & Canones; ita ille
l. 1. c. 1. propof. V. Diana p. 1. tr. 10.
resol. 29. His accedunt pro eadem sen-
tentia rationes fatis graves. 1. quia hæc
Congregatio rarò, & non nisi in dubiis
gravioribus, & difficilioribus Pontificem
solet consulere, ut testatur Salas de legibus

Tom. I.

D. 21. S. 12. ergo illæ saltem declarati-
ones, quæ sic fiunt ab ea Congregatione,
cùm deficiat conditio, sub qua illis data est
facultas interpretandi Concilium, non ha-
bent vim legis, seu authenticæ inter-
pretationis.

Secundò: si hujus Congregationis de-
clarationes haberent vim legis, seu inter-
pretationis authenticæ, non deberent con-
tinere inter se pugnantia; aliàs enim nul-
la foret authentica; non prior; nam aliàs
non succederet illi alia declarans opposi-
tum, & priori repugnans; non posterior,
quia sic vel prior, vel ista non foret au-
thentica, cùm non habeant facultatem
abrogandi, sed solum declarandi legem:
sed plures Cardinalium declarationes sæ-
pe inter se pugnant, ut notavit Suarez tom.
4. in 3. p. D. 28. n. 6. & passim reperitur
in Authoribus, ut notavimus l. 4. ergo.
Tertiò, declarationes habentes vim legis
egent promulgatione, non minùs, ac i-
psæ leges, ut diximus n. 113. & seqq. hæc
autem declarationes hoc non habent; nec,
esto referanter à nonnullis Authoribus,
propter hoc authenticè publicatæ sunt;
accedit, quòd hæc responsa innumera sint,
quæ reverà (sicut multitudo legum) ut vim
legis teneant, intimatione alia, quam fiat,
opus haberent.

Econtra Fagnanus jam cit. n. 8. ait, ma-
nifestum videri, declarationes dictæ Con-
gregationis vim legis obtinere, & in utro-
que foro obligare; & hoc ex sequentibus
fundamentis. 1. quia, quod dicta Congre-
gatio declarat, facit non suâ, sed summi
Pontificis auctoritate, vi Sixtianæ Consti-
tutionis, de qua n. 914. & colligitur ex c.
cum aliquibus 4. de Rescriptis in 6. ibi:
nisi quòd eum auctoritate nostrâ recipe-
rent, in nostris litteris caveretur expres-
sè; & c. Cùm de præbend. in 6. Secun-
dò, declaratio, quam quis facit authorita-
te supremi Legislatoris, habet vim legis.
Certum enim est, declarationibus editis
immediatè à summo Pontifice ligari om-
nes c. 1. de Bigamis in 6. & c. 1. de pri-
vilegiis in 6. ergo etiam iis, quæ fiunt
ejus auctoritate: at declarationes illius
Congregationis sic fiunt; agit enim autho-
ritate delegatâ officio per Sixtum V. Maj.
probat fusè Fagnanus cit. à n. 8. Tertiò:
quia Sixtus, dum Cardinalibus concedit
facultatem interpretandi dubias leges Tri-
dentini,

E e 2

917.

917.

918.

dentini, quæ spectant ad mores, &c. & sibi reservat facultatem in pertinentibus ad dogmata fidei, loquitur utique de *Authoritate Apostolica*; ergo sicut ea, quam sibi reservat; sic ea, quam dictæ Congregationi concedit, est *Apostolica*; ergo etiam hujus Congregationis declarationes sunt *Apostolica*; ergo non merè doctrinales. Plures ibidem ejusmodi probationes congerit Fagnanus; sed omnes in hunc finem tendunt, & unâ resolutâ, resolvi possunt & reliquæ.

919. Ante resolutionem hujus quæstionis, perquam apud Authores controversæ, notandum in *Trid. sess. 25. de Reform. c. 2.* cautum esse, ut ij, ad quos pertinet, current, ut in Universitatibus Canones, & decreta Concilij Tridentini integrè recipiantur, ad eorûmque normam Magistri, Doctores, & alij in eisdem Universitatibus ea, quæ Catholicæ fidei sunt, doceant, & interpretentur; seque ad hoc institutum initiô cujuslibet anni solemnî juramentô obstringant: sub hoc à Pio IV. in *constitut. Benedictus*, septimo Calend. Febr. 1563. prohibitum esse sub pœna excommunicationis, *ne quisquam ullos Commentarios, annotationes, glossas, scholia, ulùmve interpretationis genus*, super Concilij Tridentini decretis, ullo modo sine autoritate Sedis Apostolicæ, edere, aut quicquam quocunq; nomine, etiam sub prætextu majoris decretorum corroboracionis, aut executionis, aliôve quæsito colore statueret, prout refert Barbosa in *cit. loc. Trid. n. 5.* cum pluribus aliis ibidem notans, *hanc prohibitionem non loqui de interpretationibus, quæ in scholis sunt docendô*: his præmissis:

920. Resp. 1. declarationes Cardinalium, antequam sint debitè promulgatæ, non habere vim legis, nam lex, antequam debitè promulgata sit, non obligat, *ex dict. à n. 103.* ita Suarez *l. 6. de legib. c. 1. n. 3.* generaliter loquens de omni declaratione facta à Principe; idem tenet Salas *D. 2. s. 9. D. 10. s. 9. D. 12. s. 1.* & plures alij. Et licet *L. Ita fidei, ff. de jure Fisci*, dicatur: *publicationem esse requisitam ad legis constitutionem, non ad illius declarationem, quia declaratio cum ipsa lege à principio inest*, intelligitur solum in his. *ubi lex de se clara est*; non autem in dubiis, ubi varix sunt Doctorum opiniones. Nec obstat, quòd

Rota Romana in suis decisionibus utatur declarationibus Cardinalium, ut refert Salas *cit. D. 21. s. 12.* & alij. Utitur enim etiam declarationibus doctrinalibus; & solum sequitur, quòd illis tribuat magnam æstimationem ab autoritate tantorum Virorum; non autem infallibilitatem, ac certitudinem, propter rationes sententiæ contrariæ, præsertim eam, quæ habetur *n. 917.*

Si quæras, quæ promulgatio sufficiat? *921.* *ex dict. à n. 134.* esse varias sententias; aliqui enim dicunt, non sufficere, *quòd de illis authenticè constet*; ita Bonacina, Suarez, Lorca, & Salas apud Castropalaum *P. 1. tr. 3. D. 5. p. 3. §. 1. n. 5.* qui *n. 5. in fine* fatetur, *hanc probabilem esse, illis dari posse, dum aliud à Pontifice non definitur*, licet ipse *n. 6.* censeat probabilius, & securius esse, has declarationes vim legis obtinere, in, & extra judicium, si de illis *authenticè* constet per breve Apostolicum, vel monitorium Auditoris Cameræ, vel per epistolam alicujus Cardinalis suò sigillò munitam, vel per transumptum authenticum ex Registro Congregationis parte citata; quòd hujusmodi publicatio videatur sufficere in harum legum declaratione, idque ex usu, & consuetudine.

Cæterum, etsi valde probabile sit, ad *922.* vim legis obligativam, substantialiter requiri juridicam, seu authenticam ejus promulgationem, ut quidam volunt etiam in provinciis, ut notavimus *n. 134.* quidquid in contrarium dicat Cardenas, horum Authorum sententiam volens nunc antiquatam, ut notavimus à *n. 134.* probabilius tamen est, sufficere unicam Romæ factam publicationem juridicam, cum latitudine temporis, dum morali certitudine etiam alibi innotescat, ut diximus à *n. 139.* Nec enim etiam facta Romæ publicatione ubique statim obligat, sed successivè, cum successivè tantum innotescat, ut diximus *n. citato*, & sequentibus. Hinc:

923. Resp. 2. declarationes Cardinalium nec in, nec extra judicium obtinere vim legis (consequenter interpretationes eorum non esse authenticas) nisi habeant sequentes tres condiciones. 1. ut fiant *consulto Pontifice*; prout exigit Sixtus V. in facultate interpretandi Concilium, Congregationi

tioni Cardinalium concessâ, ibi: *nobis tamen consultis*. 2. ut *solum declarent*, non verò *dispensent*, vel *ultra verborum proprietatem augeant sine speciali mandato Pape*, inferendò declarationi, ut mandavit Pius V. & Gregorius XIII. 3. ut *appareant in forma authentica*, nimirum cum solito sigillo, & subscriptione Cardinalis Præfæcti, ac Secretarij ejusdem Congregationis; aliàs illis nec in judicio, vel extra fidem dandam, ut mandavit Urbanus VIII. teste Barbosa, *Juris Eccles. Univers. l. 1. c. 4. n. 81. &c.*

Ad rationes Fagnani, relatas à n. 918. *et si valde probabile sit, declarationes Cardinalium, cum prædictis conditionibus, in, & extra judicium habere magnam autoritatem; non tamen esse manifestum*, ut ipse vult, habere vim legis, nisi autoritate summi Pontificis confirmatæ sint *specialiter*; generalem enim confirmationem, seu in forma communi, non sufficere; constat ex n. 916. Ratio autem est, quia, *ut sit manifestum*, quòd habeant vim legis, seu interpretationis authenticæ, *debet esse manifestum*, hanc potestatem illis esse collatam à summo Pontifice; at licet sit probabile, *non tamen est manifestum*, sic esse, cum plurimi sentiant contrarium, nixi rationibus prudenti omnino assensu dignis, ut constat à n. 915. ergo. Quod allegatur ex *c. Cum aliquibus*, nihil facit ad præsentem quæstionem. Ibi enim solum dicitur, quòd, cum Pontifex rescribit, ut aliquis in Canonicum talis Ecclesiæ recipiatur, censeatur recipiendus *authoritate Apostolica*, si receptio aliàs non spectet ad recipientes; & *c. Cum de præbend. in 6.* nullam facit mentionem de hac materia.

925. Dices: certum est, quòd Sixtus V. illis dederit facultatem interpretandi leges Tridentini pertinentes ad materiam morum; certum quoque est, Sixtum ibi non loqui *de interpretatione doctrinali*; nam ad hoc non indigebant ea concessione, sicut eâ non egent alij Doctores; ergo certum est, Sixtum loqui *de interpretatione authentica*. *Re. 1.* data hac certitudine, quam præterdit objectio, solum sequi, quòd habeant vim legis, & authenticæ interpretationis, *in quantum valor, & vis legis pendet à potestate*; at de reliquis conditionibus pariter substantialibus ritè ob-

fervatis nulla est certitudo, ut apertè suadent rationes in n. 919. ergo.

926. Resp. 2. data prima parte antecedentis, dist. secundam: certum quoque est, Sixtum ibi non loqui de interpretatione merè doctrinali *simplici*, qualiter fit docendò in scholis, C. de interpretatione merè doctrinali, *vetitâ per Pium IV. in sua Constitut. Benedictus*, de qua n. 919. N. secundam partem anteced. & consequ. Eam enim facultatem interpretandi Sixtus V. concessit illis, quam Pius IV. in sua Constitutione prohibuit aliis; at interpretationes, quas prohibuit Pius, erant merè doctrinales, non quidem sitæ in merè docendò, sed per modum Commentariorum, annotationum, glossarum &c. quæ apponi, vel interferri solent legibus Tridentini, ut fieri solet in corpore utriusque juris; ergo. V. dicenda in *seqq.*

927. Reliqua Fagnani argumenta rectè probant, agentem ex autoritate, seu potestate sibi commissâ, validè, ac licitè agere, & dispositiones ab eo, in vi commissæ potestatis factas, esse omnino servandas, ubi ritè promulgatæ fuerint, secundum quod exigit natura actûs; & constiterit, ab eis commissiones, leges interpretandi integrè in substantialibus observatas esse; non autem secùs. Unde declarationes Cardinalium, quæ mandato, vel confirmatione speciali summi Pontificis in authentica forma roboratæ sunt, omnino vim legis, ac interpretationis authenticæ obtinent in, & extra judicium; non autem secùs; ita sentire videntur Authores *cit. n. 915.* nec aliud intendere Castropalaus *suprà cit.*

§. II.

An inferiores Judices habeant facultatem authenticè interpretandi legem Superioris?

928. Resp. negativè, seclusa speciali concessione, aut jure, alio titulo (præscriptionis v. g.) legitimè acquisito. Nam *authentice legem interpretari*, est declarare, verba legis habere talem sensum, cum potestate obligandi subditos legem in eo sensu accipiendi, & sequendi; at hanc potestatem quoad legem Superioris inesse Judicibus inferioribus, nullo jure, aut ratione constat; ergo. Excipiunt tamen aliqui occurren-

occurrentem casum, quo res est solum de rebus minoribus; ubi agitur de interesse ipsarum partium; & ad decidendam litem necessaria est interpretatio. Tali enim casu volunt, etiam inferiorem Prælatum interpretari posse authenticè legem Superioris; quia secus nulla legis observantia perfectè induceretur, si passim recurrendum esset ad Principem etiam in levioribus, id, quod nec ipsi Principes volunt, gravioribus dissentienti, prout habetur L. 1. C. de relationibus, in Cod. Theodosiano, ubi Constantinus Imperator rescribens Plotiano, ait: *super paucis, quæ juridicè sententiâ decidi non possunt, nostram consulere debes Majestatem, ne occupationes nostras interrumpas; cum litigatoribus legitimè maneat arbitrium à sententiâ provocandi.*

929. Cæterum inferioribus Prælatibus, ac Judicibus, ubi necessitas est, esse omnino concessum, Superioris legem, occurrente casu dubio inter litigantes in judicio, doctrinaliter interpretari secundum veriorum Doctorum opinionem, eamque in decidendo sequi, ubi Princeps non facile consuli potest, tenet Salas D. 21. S. 2. Sylvester V. Interpretatio, q. 1. & ratio sumitur ex numero præced: pro quo etiam recolenda, quæ diximus à n. 474. quo tamen casu condemnato per talem sententiam manet arbitrium à sententiâ provocandi, ut constat ex cit. L. 1. num. præced. V. quæ diximus n. 314. & 614. cum seq. Dixi: secundum veriorum Doctorum opinionem. Nam hæc propositio (probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem, etiam minus probabilem) est secunda inter eas, quas damnat Innocentius XI. ut scandalosus. Quare post hanc damnationem, non est probabile judicium dicentis, *Judicem posse judicare, juxta opinionem etiam minus probabilem.* Ubi tamen nota, per hoc Innocentij decretum non intendi, quod ipse Judex semper debeat invenire probabiliorē; hoc enim persæpe nec fieri potest; sed quod quæstione diligenter examinata, ubi partem unam invenerit probabiliorē alterâ, non possit salvâ conscientiam ferre sententiam secundum minus probabilem; ita Cardenas in Crisi Theol. dissertat. 3. c. 1. n. 3. sed de hoc alibi.

930. Circa præsentem materiam præterea re-

coli possunt dicta superius à n. 612. ubi notavimus ex c. 1. b. r. nullum Judicem in judiciis Ecclesiasticis, debere abundare in sensu suo, hoc est, sua opinione, sed Canonum auctoritate in judicando procedere; & quidem juxta communem, & meliorem opinionem ibidem expositam n. 615. An autem, & qualiter se gerere debeat, cum privatâ notitiâ certus est de falsitate allegatorum, esto ex scientia publica veritatem præferant? dictum est n. citato.

§. III.

An cuilibet liceat leges interpretari doctrinaliter?

Cum frequenter contingat, sensum legis ambiguum esse, nec semper recurri possit ad Principem pro authentica illius interpretatione, vel quia hic non vult molestari tot recurribus, vel quia jam usus obtinuit, ut in minoribus inferiores Judices in sensu communi, ac meliori accipiant leges, & juxta eundem in judicando procedant, gravatis arbitrio relicto provocandi ab eorum sententiâ, necessarium erat, hominibus permitti potestatem, doctrinaliter interpretandi legem, modò id fiat secundum regulas legitimæ interpretationi præscriptas. Et quia non omnes æqualiter eis se conformant, uno propius, altero remotius veritatem suæ interpretationis, per rationes à se allatas probante, fit, inæqualem esse auctoritatem doctrinaliter interpretantium leges, quibus positus:

Quæstio. 1. est, an, cum per aliquam legem expressè prohibetur ejus interpretatio, sub hac prohibitionem veniat etiam interpretatio doctrinalis? R. regulariter hanc non prohiberi, sed eam tantum, quæ frivola est, hoc est, nullo nixa rationabili fundamento, & contraria fini ipsius legis; sic Azor p. 1. l. 8. c. 2. q. 3. Salas D. 21. sect. 2. & alij. Aliàs enim homines in multis relinquerentur in dubio, destituti non modò certitudine, quæ in agilibus humanis rara est; sed etiam rationabili doctrina, quam præstat Virorum doctorum interpretatio. Dixi: regulariter. Nam quandoque prohibetur etiam interpretatio doctrinalis, non qualiscunque, etiam

etiam typis excusa, & publicata (qualiter fit docendò, incidenter declarandò unum tantum, vel alterum textum secundum exigentiam materiæ ibi propositæ, aut in libris de quæstionibus moralibus) sed ea tantum, quæ ex professo assumitur, & foret quasi glossa, scholium, commentaria legum talis Concilij, authenticis scriptis redigenda, prout diximus n. 919. Et hoc sensu interpretatio doctrinalis, legum Concilij Tridentini, prohibita est in *Constitut.* Pij IV. de qua *supra* n. 919. sic Bonacina *D. 1. q. 1. p. 8. n. 3.* Suarez *tom. 5. de Censur. D. 27. S. 7. n. 12.* & alij, quos citat, & sequitur Castropalaus *P. 1. tr. 3. D. 5. p. 3. §. 2. n. 7.*

933. Dices: quando prohibetur interpretatio, non alia intelligi debet prohibita, quam doctrinalis; probatur, quia aliàs illa lex nullum haberet effectum; *authentica* enim aliunde omnibus, præter Legislatorem, interdicta est ex natura rei; *frivola* verò, cum sit inanis, ex se exclusa est. *Re.* ex hoc sequi, nullo humano jure prohiberi posse, quæ jure naturali, vel divino vetita sunt; quod tamen dici non potest. Quare licet etiam *frivola* prohibeatur, etiam aliunde inanis, lex eam prohibens adhuc haberet effectum, quòd sic magis cõerceatur temeritas Scriptorum. 2. *Re.* in dato casu prohiberi *doctrinalem* non simplicem, sed per modum glossæ. Scholij &c. ut diximus *num præced.*

934. Quæstio est. 2. an in legum humanarum interpretatione doctrinali liceat uti *epichia*? seu æquitate, quæ juxta S. Thomam 2. 2. q. 120. a. 1. est *virtus, quæ quis, servatâ legis intentione, legis verba non servat.* Nam Legislatores legem ferunt, secundum id, quod in pluribus accidit, intendentes semper bonum; si verò in particulari eventu malum sit, *verba legis servare*, v. g. sit nocivum, *depositum reddere*, nempe *gladium furioso*, danda est *epichia*, seu æquitas, quæ postulat, ut prætermisissis verbis legis, justitia, ratio, & communis utilitas servetur. Unde ab Aristot. 6. *Ethic. c. 11.* vocatur: *Gnomi*, id est, *consentio*, quasi per illam Princeps consentiat, ut indulgeat, & non puniat. Ab eodem 5. *Ethic. c. 20.* dicitur *emendatio legis*, quia per illam interpretamur, legem deficere in aliquo particu-

lari casu, in quo esset error practicus, illam servare.

Interpretatio igitur latius patet *epichia*, ad quam comparatur ut superius ad inferius: omnis enim *epichia* interpretatio est, non e contra. Aristot. 5. *Ethic. c. 10.* Regulam *Lesbiam* vocat æquitatem, quæ se accommodat rebus, quando legis dispositio cessat. Tres modos utendi *epichia* ita distinguit Suarez *l. 6. de leg. c. 7. n. 11.* ut unus sit propter cavendum aliquid iniquum; alius propter vitandam acerbam, & injustam obligationem: tertius propter conjectatam Legislatoris voluntatem, non obstante potestate ad obligandum, etiam in tali casu.

936. In data quæstione *Re.* licere, non tantum in casu, quo aliàs observantia legis pro datis circumstantiis foret iniqua, sed etiam perquam difficilis, & gravis ob impendens grave nocumentum, ut diximus *supra* à n. 905. Nam in ejusmodi casu meritò præsumitur, Legislatorem non intendisse imponere onus tam severæ obligationis, etiam gravi subditorum detrimentò inexcusabilis. Sic enim à jejuniò excusaris, si labores infirmitate; ab audiendo Sacro, si prudenter timeas damnum grave vitæ, honorum &c., non solum, quæ acquisita jam sunt, sed etiam acquirenda essent; ita Suarez *l. 6. de legib. c. 7. à n. 9.*

937. Dices: *epichia* est emendatio legis, cum lex peccat; sed non peccat, nisi cum iniqua continet; ergo extra hunc casum *epichia* uti non licet. *Re.* *epichiam* dici emendationem legis solum *quoad verba*, quibus effertur, ut non semper accipiantur, prout de rigore sonant, sed secundum bonum, & æquum, nimirum conformiter ad mentem Legislatoris, quæ prudenter in talibus circumstantiis præsumitur; si enim aliter tunc sumerentur verba, diceretur *peccare* lex; cum ergo etiam in valde difficilibus, & damnosis prudenter præsumi possit, verba in rigore tunc non conformari menti Legislatoris; sic ea sumendò peccaret, consequenter per *epichiam* emendari debet. Ad extremum nota, prohibitâ per statutum interpretatione, prohibitionem illam non intelligi de legis interpretatione (quæ scilicet habetur ex ipsa dispositione, vel instrumento) sed de interpretatione hominis, L. *Non omnes, ff. de Jur. & Just.* & Sichar-

& Sichardus ad L. fin. C. de edict. D. Adrian. tollendo, n. 334.

§. IV.

Qualiter interpretatio doctrinalis facienda sit in dubio de intentione Legislatoris?

938. **U**T legum interpretatio doctrinaliter, & rectè fiat, complures regulæ observandæ sunt; hæ enim diriguntur ad ritè investigandam mentem, & intentionem Legislatoris. Nam ubi de hac constat, non curanda sunt verba; & licèt contrarium verba legis significant, eà standum est. Nam *in legem is committit, qui verba legis amplectens, contra legis nititur voluntatem*, ut dicitur L. Non dubium, C. de legib. L. Scire, §. aliud. ff. de excusat. Tutor. L. Non aliter, ff. de legat. 3. L. Si Pater, §. dulcissimis, ff. de legat. 2. c. Humana aures 22. q. 5. c. Secundo requirris, de appellat. & c. Ratio nulla, de præbend. ibi: *ratio nulla permittit, ut, quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur, propriis cujusquam usibus applicetur*. Ratio etiam est, quia verba solum assumentur, ut subditis significant mentem, & intentionem Legislatoris; ergo ubi hoc non præstant, illis standum non est, dum constat, aliam esse illius mentem, quàm verba significant.

939. Difficultas est, quid tenendum, ubi dubitatur, an intentio Legislatoris, vel sensus verborum ex ejus mente sit *hic*, vel *ille*? cùm sæpe, imò communiter sint in hoc diversæ opinioniones Doctorum. In hoc casu prima regula est, quòd *ubi haberi potest, interpretationi ejus, in quavis dispositione, standum sit modis omnibus, qui dixit, vel sermonem protulit*. L. & ideo, ff. de legib. Nam optimus interpres verborum quisque suorum est; ita communiter Doctores in L. 66. ff. de Judic. Hinc sequitur, interpretationem authenticam esse maximam, & optimam, quæ scilicet habetur vel ab ipso authore, vel ab ipso jure.

940. Altera regula est, quòd in legum interpretatione maximè attendenda sit *verborum proprietates*; seu, quòd intentio Legislatoris talis præsumenda sit, qualem verba legis in proprio sensu significant, seu

habent juxta communem usum; sic Havnold. tom. 1. de Just. tr. 1. contr. 2. c. 1. n. 278. cum communi; nam hæc Legislator assumit ad significandam subditis mentem suam. Cùm enim Legislator debeat procurare, ut lex clara sit, & distincta, consequenter verbis uti debeat in significatione propria (aliàs nihil firmum stabiliret, sed omnia essent cavillationibus, aut erroribus subjecta) ad mentem Legislatoris investigandam per interpretationem, omnino servanda est proprietates verborum; ita Suarez l. 6. de legib. c. 1. n. 7. cum communi. V. infra n. 951.

Sed hoc limitatur. 1. ut non procedat, si aliunde constet de mente Legislatoris, illam fuisse aliam. Nam recta interpretatio legis non sumitur ex nudis verbis, nisi cessante verisimilitudine, & conjecturis de mente disponentis, L. non aliter, ff. de legat. & L. 4. §. toties ff. de damno infecto; sed sumitur præcipuè à mente Legislatoris, ut dictum est n. 939. Hinc quoties interpretatio doctrinalis conformis est menti Legislatoris, recessus à propria verborum significatione non tantùm licitus, sed etiam necessarius est; ratio est ex dict. n. 910. ubi etiam exposui, unde cognosci possit hæc conformitas. Ex quo colliges à verborum propria significatione non esse recedendum, nisi vel ratio, vel necessitas cogat, L. 1. §. licèt autem, ff. de exercitoria actione, ibi: *in re dubia, melius est, verbis edicti servire*.

Cogit autem ratio, vel necessitas. 1. si 941. aliunde conjiceretur, quòd esset alia mens, & intentio legislatoris, per n. 939. deinde, si absurdum, vel incommodum inde sequeretur; tertio, si sequeretur antiquorum jurium correctio. Nam hæc, quantum fieri potest, vitanda est, & *jura juribus concordanda sunt, si rationabiliter possunt*, c. Cum expediat 29. de elect. in 6. ibi: *cùm expediat concordare jura juribus, & eorum correctiones (si sustineri valeant) evitare*. Quarto si propria verborum legis significatio esset contra receptam consuetudinem, ex dictis.

Dixi: *si absurdum sequeretur*, quo intelligitur vel injustitia quædam, de qua dixi n. 911. vel indicium argumenti ex falso petiti, ex quo ineptus exitus resultat. Unde Barbosa in jurisprud. Brocardica, l. 1. c. 5. n. 2. *absurdum* vult hinc, *idem esse*, ac id.

ac id, quod pro non dicto est habendum, & universaliter pro eo sumi, quod rationi, sensui communi, & prudentiorum scitis, atque opinionibus directè opponitur. Quare commune axioma est: *absurdum, ut evitetur, largissima interpretatio fieri debet*, ut habent decisiones Rotæ, *decis. 448. n. 2. p. 1.*, & *absurdum ne sequatur, dispositio, quantumvis generalis, est restringenda*, L. 2. C. de noxal. action. imo verba impropriantur, & intelliguntur eo modo, quò possunt. Deprætis l. 1. de interpret. ultim. volunt. interpret. 1. dub. 4. fol. 4. & eo casu, ut absurdum evitetur, locus est ejusmodi interpretationi, esto statutum excludat omnem interpretationem; ita Cardinal. Tuschus, *cit. conclus. 66. n. 39.*

944. Tertia regula est; quòd interpretatio fieri debeat, ut non sit elusoria legis; nec reddat eam otiosam, ac inutilem. Nam leges nihil frustra faciunt; Jason in L. ait Prætor; ff. de jurejurand. n. 1. Lex enim non debet habere unam syllabam superfluum, & vancuam. Glossi V. tanquam in c. solita, de Majorit. & obed. Nam omnia superflua sunt reprobanda, L. 1. §. quibus; de novo Cod. faciend. L. fin. C. qui admitti, & Clementin. Exivi, §. quamvis, de Verb. signif. Verba enim debent intelligi cum effectu; L. 1. §. hac verba, ff. quod quisque jur. c. relatium, de Clericis non resident. & c. Si à Judice, de appellat in 6. Quia nullum verbum censetur otiosè, & sine virtute operandi positum; Bald. in rubric. C. de contrahend. empt. n. 9. quod procedit tam in verbis specialibus, quàm generalibus. Tiraquel. de retract. convent. §. 1.

945. Ex hoc sequitur, quòd verbum quodcunque, etiam minimum, debeat operari; ita Tuschus tom. 8. pract. conclus. lit. V. conclus. 85. n. 5. quod verum est. 1. etiam in dispositione hominis, & non tantum legis; quia nullum debet esse otiosum. 2. in odiosis, & pœnalibus. 3. in privilegiis. 4. in rescriptis. 5. in statutis. 6. in legibus interpretandis. 7. in testamentis. 8. in attestacionibus. 9. in juramentis &c. & quidem aded, ut debeant potius impropriari, & ad impropriam significationem trahi, quàm ut sint superflua, L. si tam angustii, ff. de servit. c. si sententia, 16. de sent. excom. in 6. ibi: si sententia interdicti pro-

Tom. I.

feratur in Clerum, non intelligitur (nisi aliud sit expressum in ea) interdictus populus, nec etiam è converso. Vnde uno interdicto ipsorum, alius licitè admittitur ad divina. Cœterum cum propter delictum domini, vel rectoris est civitas interdicta: cives ejusdem (qui culpabiles non existunt, dummodo & ipsi propter dominum, vel rectorem puniendum in eis non fuerint interdicti) possunt extra ipsam licitè interesse divinis. Cum verò alicujus terra populus interdictò notatur, singulares ex eo persone, quas interdictas esse constat (ne sententia effectu careat, cum divinorum auditio, & Sacramentorum perceptio populo ut universis non competant) non debent alicubi (casibus expressis à jure duntaxat exceptis) adire divina, vel ecclesiastica recipere Sacramenta; sic Bonifacius VIII. loc. cit.

Limitati tamen debet regula tradita, ut non procedat. 1. si quis inde deberet grave damnum pati indebitè, vel si quis immoderatè laderetur. Baldus in L. 1. §. in computatione C. de jure delib. Eo enim casu potius verba relinquenda sunt, quàm ut damnum, vel læsio inde alteri indebitè inferatur. Decius L. in contrahenda, ff. de reg. jur. n. 17. limit. 5. Limitati debet 2. si exinde sequeretur illicitum, vel absurdum, ex dictis n. 942. vel aliquid contra mentem disponentis ex n. 938. si exinde resultaret intellectus, vel effectus contrarius juri communi, adeoque ejus correctio ex n. 942. si deberent accipi contra naturam actus, sic Barbosa. cit. in Brocardicis l. 19. c. 8. axiom. 23.

947. Quarta regula est, quòd in dubio statuti, verba debeant explicari juxta jus commune, salva tamen proprietate verborum, & communi acceptione: Pithing de Constit. n. 105. vel etiam juxta consuetudinem loci, præsertim antiquitùs servatam, arg. c. Cum consuetudinis, 9. de consuetud. ibi: cum consuetudinis, ususque longævi non sit legis auctoritas, & plerumque discordiam pariant novitates: Auctoritate vobis presentium inhibemus, ne absque Episcopi vestri consensu immutetis Ecclesiæ vestræ constitutiones, & consuetudines approbatas, vel novas etiam inducat. Si quas fortè fecistis, irritas decernentes. quòd etiam habetur L. 2. C. qua sit longa consuetudo.

F f

Quinta

948. Quinta regula est, quòd lex *indefinitè*, & *generatim* loquens, *generaliter*, & *universaliter* intelligenda sit, nimirum, ut locum habeat in omnibus, quæ sub tali genere in propria verborum significatione continentur. Nam *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*. L. 2. ff. de vi bonorum rapt. L. à procuratore, C. Mandat. Et §. 3. vers. & hæc, Instit. de legit. agn. tutel. & ubi generalis est determinatio, ibi non est distinguendum, maximè cum ex ea re sumitur distinctio, quam Legislator, qui distinctionem omittit, fatis novit, L. 15. §. ult. ff. de testam. milit. Hinc, *qui in lege non distinguente distinguit, is non tantum præter jus facit, arg. L. 8. ff. de Publiciana in rem act. sed etiam contra jus, L. 2. §. initium. ff. de O. J.* Et ideo etiam dicitur, *lex, si voluisset (intellige, distinguere) expressisset, L. unica, §. Sin autem ad deficientis, C. De caducis tollendis.*

949. Sed hanc doctrinam limita 1. ut non procedat, cum adest ratio restringendi, ut dictum est. 2. ut non comprehendat illud, de quo disponens non posset in specie disponere; sic Cardin. Tufcus tom. 2. lit. D. conclus. 490. n. 16. 3. ut non comprehendat casum specialiter definitum, L. cum in testamento, §. fin. de hered. instit. 4. nec ea, de quibus est specialis mentio facienda; Tufch. cit. n. 17. 5. ut non extendatur ad incogitata, L. cum Aquiliana, §. ff. de transact. 6. ut non comprehendat personas exemptas. 7. ut non comprehendat personam loquentis, L. inquisitio. 18. C. de solution.

950. Ampliari autem debet, ut ea regula etiam procedat in lege pœnali, generaliter loquente: ita Pirhing de constit. n. 104. ex L. cum lege, ff. qui testam. facere poss.; sed hoc puto limitandum, ut procedat de naturali significatione verborum generalium; non de juridica: hinc esto *in jure favente vox Clerici*, etiam significet *Moxachum*; vel *Regularem*; non tamen *in jure odioso*.

951. Circa dictas regulas not. 1. cum in n. 940. diximus, in dubio de mente Legislatoris, non esse recedendum à proprietate verborum, nisi cogat ratio, vel necessitas, id procedere, etiamsi ipse Legislator extra legem dicat, *se verba legis aliter intelligere, quàm sonent*; adeoque verba non

esse sumenda in sensu improprio; ratio est, quia si deberent sumi in sensu, quem Legislator *extra*, seu *contra verba legis* intelligit, foret ex eo, quia esset *clara* interpretatio mentis à Legislatore habitæ, dum legem tulit? vel quia est ipsius Legislatoris? neutrum dici potest; ergo. Min. prob. *non enim dici potest primum*; quia sic non foret *clara* interpretatio; cum recurrat ad *impropriam verborum significationem*, citra fundamentum præsumendi. quòd Legislator improprie locutus sit, dum legem tulit, nisi talis interpretatio in ipsa lege imbibita sit, quòd reverà constare non potest alteri à Legislatore de mente ab hoc habita; sed *nec potest dici secundum*; nam, dum ipse Legislator non promulgat suam declarationem, & per eam intendit obligationem inducere, habet se solum ut Doctor privatus, cujus opinionem sequi non tenemur, rationibus firmis in contrarium militantibus; sic Salas D. 21. S. 13. n. 16.

Not. 2. cum dicitur, *quod ex verbis non venit intelligendum, neque ex mente provenire credendum*, ut dicitur L. Labeo, §. id Tubero, ff. de suppellect. legat. intelligendum esse juxta n. 940. & sequentes illius limitationes. Ex quo sequitur, quòd *interpretatio in lege non imbibita*, immeritò extendat legem ad sensum legis in ipsa non comprehensum, ut rectè docet Antonin. c. post translationem, de Renuntiat. n. 34. & Sanchez l. 2. de matr. D. 37. n. 3. Et ideo *talis extensio* non tam foret interpretatio, quàm *nova lex, & novum præceptum*; quod est extra potestatem eorum, quibus conceditur legis interpretatio doctrinalis.

Not. 3. probabilius esse, non recedendum à proprietate verborum, quando retineri potest proprius eorum sensus, quin correctio juris fiat, alterius interpretatione. Sic in concursu harum legum, quarum una dicit, *valere electionem, quando major pars in unum convenit, licet paucis dissentientibus*; & altera, quòd ad electionem (intellige validam) requiratur *concordia eligentium*, quod videtur contrarium priori (ubi enim est aliquorum eligentium diversus sensus ab aliis, non est concordia, seu consensus concors) verba primæ legis (*de majori parte*) in proprio sensu recitata non cogunt verba secundæ sumi improprie; nam *consensus majoris partis in jure*

jure habetur *pro consensu concordii*, ut notat Gloss. & Panormit. in c. *Cum olim*, de re *judicat.* ita Suarez l. 6. de *legibus* c. 1. n. 18.

954. Not. 4. in legis interpretatione mentem, ac intentionem Legislatoris valde rationabiliter colligi ex proemio, & initio legis; quia ibi frequenter exprimitur finis, & ratio, seu causa, propter quam lex fertur. Ex fine enim directè quæsto rationabiliter colligitur intentio; ille enim est hujus meta, in quam prudens Legislator collimat, ut colligitur ex L. *Regula*, ff. de *juris*, & *facti ignorant.* L. *fin.* ff. de *testamentar. tutel.* ita Suarez *cit.* n. 11. Tiraquei. *tract. Cessante causâ, limitat.* 1. n. 65. Emmanuel Rodriguez *tom. 1. regul. quæst.* q. 11. a 6. & alij.

§. V.

Quæ proprietas verborum servanda sit in doctrinali legis interpretatione?

955. Significatio verborum est certa demonstratio sensus, qua qualibet res exprimitur, dictionis attributione, seu, est verus verborum, & rerum intellectus, quo qualibet res (verbis expressa) tanquam in picta tabella, oculis quasi subjicitur; sic Peteyra in *Elucidar.* n. 1932. Vnde, cum inquiritur de verborum proprietate, non consideratur præcisè *verborum cortex*, seu verba secundum id, quod materialiter sonant; sed secundum significationem naturalem, juridicam, seu civilem, vel usualem. *Naturalis* verborum significatio hic accipitur secundum eam, quam habent ex institutione; *Usualis*, quæ ex communi usu hominum; *Juridica*, seu *civilis*, quam ex sola fictione juris, & per quandam quasi translationem; ita Castropal. p. 1. tr. 3. D. 5. p. 8. §. 3. n. 7. ex quo vides, aliam esse verborum proprietatem naturaliter, vel usualiter; hæc enim ferè coincidunt; aliam juridicè, seu civiliter.

956. Certum autem est, quòd sæpe vox aliqua, seu verbum *in civili, seu juridica* significatione comprehendat aliquid non comprehensum *sub eadem in significatione naturali, vel usuali*; & e contra. Sic nomen *mortis* ex usuali hominum significatione dicitur *de naturali*, seu physica

Tom. I.

morte; in civili tamen, & juridica etiam dicitur *de professione religiosa*, & *exilio*, sed solum quoad quosdam juris effectus; qui aliàs non consequuntur nisi mortem naturalem. *Filius* usualiter dicitur solum *de naturali*; juridicè etiam, & legaliter, seu civiliter *de adoptivo*. *Nobilis* naturaliter est, *jure sanguinis*; juridicè, etiam *Principis privilegiò* &c. quibus positus;

Resp. quando dicitur in interpretatione legis, servandam esse proprietatem verborum, per se loquendò debere intelligi *de naturali*; hæc enim principalis est; & juridica, seu civilis tali voci solum tribuitur per analogiam; & ideo, *verbum in significatione civili acceptum sumitur potius analogicè, quàm propriè*. Sic ista vox *etas perfecta*, in propria significatione, stat *pro naturali*; in civili etiam pro ea, quæ habetur *beneficiò Principis* per veniam ætatis.

Ex hoc oritur quæstio, an, quoties dubitatur, in qua significatione verba legis, præcepti, vel privilegij accipienda sint, declaratio, seu interpretatio fieri debeat solum juxta verborum proprietatem communem, seu naturalem, an etiam secundum civilem? deinde, an, si verbum habeat duplicem significationem, vel ex impositione, vel ex usu, sumi debeat secundum utramque, vel unam tantum, & quam? R. omnino standum esse dictis in *num. preced.* quòd *per se loquendò* interpretatio doctrinalis fieri debeat, ut verba sumantur in proprietate, ac sensu naturali, qui nimirum communi hominum uti, & acceptione habetur; ratio est ex *num. cit.* Nam, nisi cogat ratio, vel necessitas, præsumi debet, Legislatorem, dum legem tulit, usum esse verbis, in ea significatione, quam habent naturaliter, & ex communi usu hominum; ut diximus *in præmissis*.

Dixi, *per se loquendò*. Nam in lege, vel *dispositione favorabili*, non solum significatio verborum naturalis, & communis, seu usualis, sed etiam juridica, seu civilis attenditur, & secundum utramque lex extenditur. Hoc enim petit ratio favoris. Et ideo in interpretatione doctrinali legis favorabilis lex extenditur, *quantum patitur significatio verborum etiam usualis*, & civilis, cujus ratio est ex regula: *Odia, de regul.*

F f 2

regul.

regul. jur. in 6. & L. in testamentis, ff. eod. ibi: *odia restringi, & favores convenit ampliari*. Et ideo in dispositione favorabili, nomine filij, venit etiam adoptivus, licet filius naturaliter significet solum naturalem; & nomine legitimi venit etiam legitimatus, licet hic in sola proprietate, seu significatione civili sit legitimus; ita Suarez l. 6. de legibus c. 6. n. 2. Bonacin. D. 1. q. 1. p. 8. à n. 9. & alij. Hinc, quando dicitur, *favorabilia esse amplianda*, seu habere latam interpretationem, sensus est, *dispositionem favorabilem extendi posse, quantum patitur proprietate verborum, tam naturalis, & usualis, quam civilis; non tamen ultra*.

960. Ex hoc fit, quod, cum dicitur *odia, seu dispositionem odiosam esse restringendam*, sensus sit, *quod dispositio odiosa non debeat extendi ultra proprietatem, seu significationem verborum naturalem, seu usualem*, atque adeo ad ea tantum, de quibus verba dispositionis in naturali, & usuali verborum proprietate verificantur, & non ultra; adeoque extendi non posse ad ea, de quibus in sola proprietate civili verba talis dispositionis verificantur. Et ideo dispositio odiosa, loquens de *Monachis*, non extenditur ad *Clericos*. Nam in odiosis *Clericus* non significatur verbò *Monachi*, acceptò in significatione naturali; secus in dispositione favorabili. Hinc in dispositione *pœnali* (cum odiosa sit) *mitior interpretatio facienda est*, nimirum non lata, sed quæ Reum minimè gravat, servata tamen naturali verborum proprietate, ultra quam extendi non debet, ut dicitur in *cit. reg. Odia*, & L. *fin. ff. de pœnis*.

961. Si autem contingat, quod in aliqua dispositione, vel lege verba juxta naturalem proprietatem habeant duplicem significationem, in utraque accipienda est, si lex favorabilis sit, & utraque accommodari possit ei, in cujus favorem dispositio directè tendit; hoc enim exigit favor, & intentio disponentis, qui directè intendit favorem præstare: at ubi dispositio est odiosa (puta, si lex sit *preceptiva, correctoria, pœnalis*) & utrumque sensum retinere non potest, in dubio mitior interpretatio, seu sensus eligendus est spectatà tamen legis materià. Constat ex L. *Benignior, ff. de legibus*, & *reg. 48. ff. de reg. juris*, ibi: *quoties idem sermo duas sententias exprimit; ea potis-*

simùm accipitur, quæ rei gerenda aptior est. Nam *odia restringi convenit*, hoc est, in mitiori, & minùs gravante sensu verba accipienda sunt, si materia patiat; ita communis cum Saa, V. *Interpretatio*, n. 1. Bartol. in L. *omnes populi, ff. de Just. & jure*, n. 58.

Dixi: *spectatà rei naturà*, seu legis materià. Nam communis Doctorum sensus est, *verba legis esse intelligenda juxta subjectam materiam*, ut dicitur L. *Si uno, ff. locati*, c. *Intelligentia, de Verbor. significat.* ibi: *intelligentia Doctorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermone res, sed rei est sermo subjectus*. Hinc licet verbum debet, præsertim conjunctum particula *omnino*, regulariter importet necessitatem, seu præceptum; quando tamen repugnat materiæ subjectæ, non necessitatem præcepti, sed solum debitum decentiæ, & honestatis importat, ut rectè notat Barbofa de *ditionibus*, V. *debet*, n. 6.

Ex dictis collig. 1. in pœnibus semper faciendam esse verborum interpretationem mitiorem, nimirum intra solam latitudinem proprietatis verborum naturalis, seu usualis, quin extendatur ad civilem; imò etiam in ipsa proprietate naturali pluribus, quæ sub illa veniunt, ubi omnia verificari juxta naturalem verborum proprietatem non possunt, eligendum, quod mitius est, ut diximus à n. 960. & seq. Secus autem dicendum in favorabilibus juxta n. 959. quæ autem dispositio censenda propriè sit odiosa, quæ favorabilis, dicemus *infra*.

Collig. 2. ubi tractatur de obligatione imponenda, vel inducenda, strictam esse interpretationem adhibendam, c. *Contingit*, 1. *de jurejurando*, in 6. ubi dicitur, cum quis, antequam assumatur ad certum officium, jurare cogitur generaliter, quod statuta, & consuetudines talium locorum, scripta, & non scripta inviolabiliter observare velit, *obligatio illa generalis, quantumvis jurata, nullatenus extendi possit, aut debeat ad illicita, impossibilia, & libertati Ecclesiastica obvenientia*; sic Nicolaus III. in *cit. c. Contingit*, & habetur etiam L. *quidquid adstringendi, ff. de Verbor. obligat.* Cujus ulterior ratio est; quia non est inducenda nova obligatio (utpote res odiosa, & restringens naturale hominis libertatem) sine manifesta ratione; ita Sa-las D.

las D. 21. *sect.* 3. §. *octava regula*, & Sanchez l. 1. *matr.* D. 9. n. 11. quos citat, & sequitur Castropalaus p. 1. *tr.* 3. D. 5. p. 3. §. 3. n. 12.

965. Præter hæc not. 1. in legum interpretatione doctrinali Doctores uti communiter juris prudentiâ brocardicâ, quæ idem est, ac axiomatica, cujus materia sunt axiomata, vel regulæ juris, secundum suas ampliaciones, seu extensiones; & fallentias, seu limitationes, ac restrictiones. Nam valde frequenter fallunt, si nudè usurpentur. Sic cum dicitur: *quæ contra leges fiunt, ea ipso jure nulla sunt*, L. *Non dubium*, C. *de legibus*, debet limitari. 1. ut non procedat, si fiat aliquid contra legem prohibentem præcisè factum, vel usum, ut ostendi de *Jure, & Just.* aliàs matrimonium contractum cum impedimento solum impediente, irritum hoc ipso foret. Deinde si lex dicat, *actum debere rescindi*, solum denotat, actum esse irritabilem, vel annullandò eum, si validus erat; vel si nullus, nullitatem declarandò.

966. Et quamvis regulæ juris sint sententiæ, seu propositiones quædam generales, continentes multarum causarum decisiones, & principia, ex quibus quæstiones in jure non decisæ, seu dubiæ resolvi possunt; & ideo, qui talem regulam habet pro se, jus certum habere dicitur, ut notat Andreas Gail. *in novo opere*, *Consil.* 1. n. 13. ex L. *ab ea parte*, ff. *de probat.* & Bartol. *in L. quoties*, ff. *si quis cautionibus*, ubi dicitur, *eius conditionem potiore esse, qui regulam habet pro se*; procedunt tamen solum cum debita regulæ limitatione.

967. Not. 2. etsi verum sit, prædictas regulas in decisionibus causarum rectè allegari, & in causis non decisis, ac eandem æquitatem habentibus, jus facere, per L. *non possunt*, ff. *de legibus*, ut propterea dicatur, *sententia contra regulas juris lata, perinde, atque illa, quæ contra leges, aut Canones lata est, ipso jure nulla esse*, ut colligitur ex c. *Contingit*, *de appellat.* hoc tamen debere intelligi de illis in sensu, quo immunes sunt à fallentiis, quibus plurimum expositæ sunt, ut passim liquet apud Auctores, qui commentarios ediderunt in regulas juris. Qui tamen allegatam regulam negaret in casu, pro quo assumitur, fallentiam ejus probare teneretur, ut notat

gloss. in L. Non aliter, 69. ff. *de legat.* 3. V. *Testatorem.*

968. Not. 3. inter alias interpretationis doctrinalis regulas etiam hanc observari, quod taliter facienda sit, *ut in dubio potius valeat res, quàm ut pereat*, adeoque facienda sit potius pro valore, quàm nullitate actus. Quia *nemo presumendus est inutiliter operari per l. 3. ff. de militar. testam.* L. *quoties* 2. ff. *de reb. dubiis.* L. *quoties*, *de V. O. ita Menoch. de presumpt.* l. 6. *presumpt.* 5. Sanchez l. 1. *matr.* D. 38. n. 4. & l. 3. D. 35. n. 19.

969. Not. 4. quando lex procedit solum ex *suppositione* (v. g. imponens obligationem confitendi peccatum commissum; vel solvendi debitum contractum) obligationem non esse certam, quando incerta est suppositio; consequenter in dubio non esse pronunciandum pro obligatione, ubi par est causa, seu ratio pro non existentia, & existentia suppositionis. Ratio est ex n. 964. & dictis ex professo l. 4. à n. 2439. & quia fieri potest, quod is, contra quem in favorem legis quis pronunciat, propter majorem apparentiam veri pro existentia conditionis, seu suppositionis, habeat pro se etiam rationabilem apparentiam veri, contra existentiam suppositionis, licet non tantam, prudenter ab obligatione adhuc liberari poterit, si rationabiliter simul allegare possit titulum possessionis ab immunitate talis obligationis ante subortum dubium, ut colligi potest ex *dict.* à n. 852. Nam in eo casu etiam stante tali apparentiâ veri alteram excedente, sed adhuc incertâ, potior erit conditio possidentis.

970. Not. 5. cum dantur diversæ opiniones Doctorum plerumque contrariæ, ac inter se oppositæ (quæ in re aliud non sunt, quàm doctrinalis interpretatio legis, de cujus sensu, vel intentione quæstio ventilatur) quarum quælibet secundum se habet *rationabilem, incertam* tamen apparentiam veri (consequenter dignitatem, & meritum prudentis, & rationabilis assensus) neutrâ alterum in momentis rationum notabiliter excedente, cæteris paribus standum pro ea, quæ pronuntiat in favorem ejus, pro quo militat ratio *possessionis*; nam hæc eo casu potiore reddit ejus conditionem etiam extra materiam justitiæ, ex n. 854.

Dixi, *neutra alteram notabiliter excedente*; 971.

cedente; nam ubi utrinque est rationabilis apparentia veri, seu meritum ad prudentem assensum, licet in uno cum aliquo excessu; non propterea hujus opinio, nixa fundamento habente majorem apparentiam veri, seu meritum prudentis assensus elidit dignitatem & meritum, & vim alterius in actu primo ad prudentem assensum. Nam licet motum bilancis in actu secundo ex incumbente aliquo corpore seorsim sumpto secuturum, corpus paris ponderis impositum alteri lanci impediatur; certum tamen est, quod neutrum alteri tollat vim motivam in actu primo. Ab his autem, quatenus mutuò se impediunt ab actu secundo, non bene fit argumentum ad potentiam rationalem, qualis est intellectiva, quæ in incertis subest imperio voluntatis, quæ propositis rationibus ad hoc potius, quam illud, etiam ex æqualibus eligendum, vel imperandum, licet in objecto sit æqualitas, rationabiliter prodire potest in imperium unius æqualium præ alio, quin his accedat pondus prævalendi; modò pondus in voluntate sit potius pro hoc, quam pro illo.

972. Sit res in exemplo: proponitur homini, Deum dixisse, Verbum esse incarnatum; se esse unam numerò substantiam, & hanc ipsam numerò substantiam, esse tres personas inter se verè, ac realiter distinctas; consequenter, utrumque credendum esse, quia Deus dixit, sic esse. Oboritur illi dubium, an sit credibile, Deum hoc dixisse; Afferuntur pro utraque parte, affirmante scilicet, & negante, pro, & contra rationes. Pro affirmando, motiva credibilitatis, quæ apparent moraliter evidentiâ; pro negando, motiva luminis & rationis naturalis, quæ apparent physicè, si non evidentiâ, saltem certa, eò quod Deus falsum dicere non posset; falsum autem diceret, si prædictas propositiones dixisset, cum ratio naturalis omnino reprobet idem numerò, manere idem numerò, & tamen identificari tribus realiter distinctis, quorum quodlibet sit idem omnino in substantiâ, quod alterum; sic enim idem esset, & non esset, quod metaphysicè implicat.

973. In hoc casu dubij, cum intellectus ex nulla parte necessitetur ad assensum, vel dissensum de credibilitate, quod Deus hoc dixerit, nihilominus, licet motiva suaden-

tia credibilitatem appareant solum moraliter evidentiâ; & negantia appareant physicè evidentiâ, vel saltem certa, voluntas prudenter imperat assensum pro credibilitate ex motivis, quorum apparentia veri, minor est, apparentiâ veri contra credibilitatem (nam quod solum moraliter est certum, potest physicè falsum esse; & certitudo physica naturaliter falli non potest) ergo dici non potest, quod, si motiva contra credibilitatem, etiam apparenter fortiora, vim motivam pro credibilitate sic elidant, ut propter eorum excessum eis tollant vim inclinandi ad assensum credibilitatis, & voluntati vim, prudenter imperandi assensum; aliàs nec iudicium credulitatis, nec pia affectio, seu imperium voluntatis subsequens esset prudens. Unde magnum discrimen est inter mobile & movens corporale motu locali; & inter mobile, ac movens rationale motu intellectuâli; mobile enim corporale, non potest moveri ex imperio voluntatis non imprimente novum impetum extrinsecus impressum mobili, prævalentem contra gravè, obnitens motui causandò ab alio æqualiter gravi, ut patet experientiâ; mobile autem rationale moveri potest imperiò voluntatis, quin mobili rationali imprimat novum pondus rationale: si enim voluntati appareat rationabiliter melius, eligere hic & nunc assensum præ dissensu, potest ex parte intellectus vis motiva rationum assentiendi, vel dissentendi inanere æqualis, modò ex parte voluntatis ratio, volendi hoc, sit major ratione volendi alterum, paris de se bonitatis.

§. VI.

De legis interpretatione per extensionem casus ad casum.

974. P Otissima quæstio hic est, an, quod lege decissum est in uno casu, etiam intelligi aut possit, & debeat de alio sub verbis legis non comprehenso, & hoc propter similitudinem, vel identitatem rationis etiam in casu non expresso? Hæc quæstio frequentissima est; præsentim apud imperitos Judices (de quibus merito conquestus est Gregorius XIV. summus Pontifex, in sua constitutione: Cum aliis nonnulli, de qua dicemus infra n. 982.) ob quamvis similitudi-

militudinem casus non expressi cum expresso, legem extendentes etiam ad non expressum. Pro hujus quest. resolut.

975. Not. juxta Pirhing de Constit. n. 3. ex Sylvestro, V. Lex, n. 18. duplicem esse extensionem legis, vel statuti, unam comprehensivam, sive inclusivam, quæ est extensio improprie dicta; quod fit, cum dispositio, seu decisio legis transfertur ad alium casum, vel personam per verba legis non expressam, comprehensam tamen in mente Legislatoris; aliam merè extensivam, quæ proprie extensio est, & fit, cum dispositio, vel decisio legis propter paritatem rationis transfertur ad alium casum, vel personam, nec sub verbis, nec sub mente Legislatoris comprehensam.

976. Not. 2. ab eodem Authore n. 112. doceri, extensionem legis comprehensivam (propter adæquatæ rationis omnimodam similitudinem, seu identitatem) fieri posse, ac debere non tantum in lege favorabili, sed etiam odiosa, aut pœnali. In re aliud non vult, quam, ubi est omnimoda similitudo, seu identitas adæquata in casu per verba non expresso, propter quam aliquid dispositum est in casu expresso, merito præsumi, quod Legislator casum non expressum intenderit comprehendere sub lege, & casum, quem exprimunt verba, non poni exclusivè, legem restringendò ad eum duntaxat; sed potius solum exempli causà illum exprimere; secus enim dicendum censet n. 114. de extensione legis proprie dicta.

977. Sed, licet hæ regulæ passim tradantur ab Authoribus; quia tamen innumeris limitationibus circumscribuntur, & omnimoda identitas rationis adæquatæ ratio solidè deprehendi potest; & reverà Legislatorem non cogit (cum legem pro casu expresso liberè condat) ut dispositionem suam liberam extendat indefinitè, non videtur ea regula sic admittenda, nisi ex aliis indiciis deprehendi possit mens ejus, etiam ad non expressum porrecta; adeoque videtur probabilius, rectius dici: ob solam similitudinem, vel identitatem rationis nunquam legem extendendam esse ad alium casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus; nisi aliunde colligatur, Legislatorem, eum etiam non expressum, voluisse comprehendere; sic Castropalaus P. 1. tr. 3. D. 5. p. 3. S. 4. n. 2. qui pro sua

sententia citat Suarium l. 6. de legib. c. 3. à n. 4.

978. Probatur, quia ratio legis, etiam adæquata, non est lex; lex enim est voluntas Legislatoris sufficienter manifestata; ergo etiam in alio casu non expresso sit eadem omnino ratio, non rectè sequitur: ergo etiam in illo est eadem lex; prob. consequentiam, etsi identitas rationis sit in utroque, consequenter utrumque secundum se dignum sit prohiberi; ex hoc tamen non sequitur, utrumque esse prohibitum, cum Legislator non obstante merito prohibitionis in utroque, possit de uno disponere, & non de alio, vel quia non vult, vel quia non expedit omnia simul prohibere, vel omnia omittere. Deinde, nisi Legislator voluntatem obligandi ad utrumque manifestet, obligatio induci ad utrumque non debet, nisi exigat manifesta ratio, propter quam recedi debeat à proprietate verborum, arg. c. Contingit, 1. de jure jurando in 6. sed ubi sub lata verborum forma casus non continetur, circa illum Legislator voluntatem suam non manifestat; ergo circa hunc obligatio non est inducenda, nisi hoc exigat manifesta ratio, propter quam recedi debeat à proprietate verborum. Major est ex tit. cap. Minor probatur.

979. Quia, si Legislator voluntatem suam circa casum, sub lata verborum forma non comprehensum, sufficienter manifestaret, foret ex eo, quod illam manifestet, exprimendò causam finalem legis, ex qua procedit; sed hoc non rectè dicitur. Nam est voluntas ejus esse debeat rationabilis, & in ratione fundata; adhuc tamen hoc totum stare potest, quod illam assumpserit pro decidendo uno casu, & non pro altero; quo posito voluntas disponens de uno adhuc rationabilis, & fundata in ratione foret, esto illam non amplectatur universaliter. Sic rationabiliter potest quis detestari mortale propter divinam bonitatem, ut convenientem Deo, quin ex eodem detestetur venialia.

980. Aliud exemplum adduci potest ex Clement. 1. de Elect. ubi cavetur, ne eligatur in Abbatem, vel Prælatum conventus, Religiosus alterius religionis, vel habitus; quod rationi non congruat, ut homines disparis professionis, vel habitus, simul in eisdem Monasteriis socientur; & tamen, licet eadem omnino ratio militet, si Religiosus in Episco-

in Episcopum sæcularis, vel Regularis Ecclesiæ eligatur (nam & in hoc casu homines disparis professionis in eadem Ecclesia sociantur) lex illius Clementinæ loquens de primo casu nullatenus extenditur ad hunc secundum; hoc enim permittitur, non illud.

981. Similiter dispositio in c. *Quia in insulis, de Regularibus*, prohibet in insulis admitti Monachum ad professionem infra annum ætatis 18. data ibidem ratione: *quia ibidem est dura Congregatio*; at hæc ratio, aut saltem similis, vel etiam major militat in aliis Congregationibus Regularium alibi existentium, quin dispositio loquens de illis propterea nullatenus extendatur ad Congregationes Regulares alibi existentes, etiam duriores; ergo.

982. Confirmari potest doctrina tradita ex Constitut. Gregorij XIV. quæ incipit: *Cum aliis nonnulli*, ubi expressè ait, magnò juris Ecclesiastici detrimentò per experientiam constare, ex dicta interpretandi legem ratione, à casu expresso *desumpta ex identitate, vel majoritate rationis* ad casum non expressum, non mediocrem in aliquibus locis subortam perturbationem, & confusionem; imò illud etiam absurdum sepe numero secutum sit, ut infima interdum conditionis Laici, non modo juris, sed etiam litterarum penitus ignari, dum quasi potestates, aut Ministri Curie sæcularis, in aliquo castro, aut oppidulo jurisdictionem exercebant, facultatem, & indulgentiarum limites longè exceperint, eaq. suo arbitratu in sensus minùs rectos, & ab intentione concedentis omnino alienos detorserint &c. Hinc in eadem constitutione discretis verbis declarat, irritam, ac inanem esse, nulliusque roboris, ac momenti extensionem casus expressi ad non expressum in criminibus asylò Ecclesiasticò privantibus (quæ ibidem §. 3. enumerat) etiamsi desumatur, & fundetur in paritate, identitate, aut etiam majoritate rationis, militante pro casu non expresso, etiam *urgentissimis de causis* &c. ut constat ex eadem Constit. §. 2. & 10. ubi notandum, quòd expressè declarat Pontifex, nullius momenti fuisse illas interpretationum extensiones à casu expresso ad non expressum *desumptas ex paritate, identitate, vel etiam majoritate rationis reperta in non expresso.*

§. VII.

An in pœnalibus, & odiosis valeat extensio casus ad casum?

983. **L** Ex pœnalis considerari potest, vel præcisè in quantum punitiva, vel in quantum præcisè directiva, seu obligativa ad actum directè positum sub lege; quòd contingit, si verba legis sint præceptiva, & immediatè directà ad actum, sub pœna præstandum, secus autem; si verba vel non sint præceptiva, vel si, esto talia sint, non dirigantur immediatè ad actum, ut diximus jam in superioribus; quo posito:

984. Resp. 1. in doctrinali legis interpretatione dispositiones pœnales, & odiosas, quæ tales (in quantum scilicet imponunt directè pœnam, vel gravamen, cuiusmodi sunt leges irritantes) de casu ad casum in lege non comprehensum non extendi propter paritatem, identitatem, vel etiam majoritatem rationis. Ratio est ex dict. à n. 977. Nam etiam stantè paritate, vel identitate, aut majoritate rationis Legislatori fuit liberum, casum in lege non expressum sub eadem, vel alia pœna prohibere (hoc enim ostendit paritas, vel identitas rationis in expresso, & non expresso) illum autem etiam casum non expressum prohibuisse sub eadem pœna, nec habetur ex verbis legis, nec ex alio capite, ut ostendi n. 978. Identitas enim rationis in casu non expresso solum probat, hunc etiam prohiberi posse, sed non, actu prohibitum esse, ut liquet ex dictis.

985. Resp. 2. in doctrinali legis interpretatione dispositiones pœnales, odiosas, irritantes, nec in quantum directivas, seu obligativas extendi de casu ad casum in lege non comprehensum, etiam propter paritatem, identitatem, vel majoritatem rationis. Ratio est eadem. Nam Legislator non minus liberè imponit gravamen, & obligationem circa actum in casu expresso, quam liberè imponat pœnam; sed in hoc casu paritas, identitas, vel majoritas rationis in doctrinali legis interpretatione non admittit extensionem pœnæ ad casum non expressum, vel obligationis; ita Suarez l. 6. de Legibus c. 3. n. 5. Sanchez l. 10. de matr. D. 4. n. 3. Salas D. 21. S. 5. n. 11. Navarr. 1. n. c. Pœna, de pœnit. dist. 1. à n. 1.

§. VIII.

§. VIII.

An in correctoriis valeat extensio casus ad casum?

986. **Q**uestio procedit, an ex eo, quod in altero casu non expresso, sit eadem, aut major ratio, propter quam in expresso admittitur correctio, valeat extensio ad casum non expressum propter identitatem rationis? cum autem identitas, paritas, aut majoritas rationis in hoc, & illo solum probet, casum non expressum secundum se æquè, aut etiam magis dignum esse, consequenter etiam prohiberi potuisse; non autem æquè prohibitum esse, ut constat ex præmissis (nam Legislator liberè rationem corrigendi assumpsit *pro casu expresso*) non rectè sequitur, ex paritate, identitate, vel majoritate rationis, inferri legitimè, *actum idem dispositum esse* in non expresso, quod in altero expresso, præsertim cum correctio legum odiosa sit, & vitanda, quantum fieri potest, ut dicitur in L. *Præcipimus*, C. de appellat. sic gloss. in *authent. Quas actiones*, C. de sacrosanct. Eccles. Suarez, cit. n. 4. Salas cit. 3. 6.

987. Aliud dicendum esse volunt aliqui, si lex corrigit unum casum ex his, qui jure antiquo *æquiparantur*; nam tunc volunt legem correctoriam extendi etiam ad alterum æquiparatum. Exemplum hujus æquiparationis habetur in L. *fin.* C. de sacrosanct. Eccles. ubi Ecclesia, & civitas æquiparantur in *prescriptione*, ut contra civitatem, sicut nec contra Ecclesiam, præscribi possit minori tempore, quam centenariis. Unde volunt, quod, cum privilegium Ecclesiis concessum *per authent. Quas actiones*, C. eod. est correctum, ut procedat solum *pro Ecclesia Romana*; sic etiam correctum sit privilegium in altero æquiparato, nempe concessum civitati.

988. Sed hæc regula limitanda est, ut procedat solum quoad necessitatem tunc in æquiparatis, vel connexis, quando continentur sub eadem ratione; non, si sub diversa. Et ideo lex corrigens privilegium concessum Ecclesiis, & restringens illud ad solam Ecclesiam Romanam, non extenditur ad privilegium concessum civitatibus, quia non continetur sub eadem ratione. Nam illud privilegium fuit Ecclesiæ concessum *ob favorem Religionis*; civita-

Tom. I.

tibus autem *propter jus publicum*. Ratio autem est, quia si ambo sint sub eadem ratione, constituens correctionem unius etiam constituit correctionem alterius ex æquiparatis, vel connexis, propter connexionem, vel æquiparationem; sic Bartolus in L. 2. de legat. 1. & alij, quos refert, & sequitur Castropalaus P. 1. tr. 3. D. 5. p. 3. §. 4. n. 5.

Dices: dispositum in uno ex æquiparatis, censetur etiam dispositum in altero, ut ait glossa, & Bartolus in L. *quod verò*, ff. de legib. & L. *Si quis servo*, C. de furtis, Suarez l. 6. de legib. c. 4. n. 9. & alij; ergo dispositum pro correctione privilegij Ecclesiis dati, de quo n. 987. censeri etiam debet dispositum pro correctione privilegij dati civitatibus; cum, ut dictum, in hoc æquiparentur. Deinde, si verum est, in correctoriis, valere extensionem casus ad casum, quando æquiparantur sub eadem ratione, idem procedet, ubicunque est eadem, vel etiam major ratio in casu non expresso; ergo sicut in æquiparatis valet extensio casus ad casum, si sunt sub eadem ratione, valebit etiam in aliis, quæ sunt sub eadem ratione.

Ante resolut. not. 1. in legibus *exorbitantibus* (hoc est, quæ deviant à jure communi propter favorem aliquem specialem uni, vel aliquibus factum) non valere extensionem legis, vel dispositionis de casu ad casum etiam propter identitatem, vel majoritatem rationis, nisi materia sit favorabilis, & pia, ut dicemus à n. 994. Nam leges, & dispositiones exorbitantes, sunt dispensationes, quæ, cum vulnerent jus commune, sunt odiosæ, consequenter interpretationis arctæ, ut colligitur ex c. 1. de fil. presbyt. in 6. c. *Non potest*, de præbend. in 6. ita Sanchez l. 8. matr. D. 1. n. 3. & alij.

Et ideo in materia dispensationis non valet argumentum de majori ad minus, licet aliàs procedat in jure per *regul. Cui licet*, de reg. juris in 6. Ratio est ex c. *fin. de translat. Episcop.* ubi Episcopo dispensato, ut possit transire *ad majorem Ecclesiam*, ex hac dispensatione negatur, licuisse transire *ad parem*; c. *Cui de non Sacerdotal, de præbend. in 6.* ubi habetur, mandatum, ut alicui conferatur præbenda *non sacerdotalis*, extendi non posse ad præbendam *sacerdotalem*, etiam minoris valoris, ne quidem de consensu ejus, cui ex mandato pro-

G g

videndum

videndum est. Hinc etiam Monachus dispensatus ad beneficium *curatum*, non propterea potest *simplex* obtinere, juxta dispositionem *c. Quod Dei timorem, de statu Monachorum*. Nam generalis regula est, quod in quibuscunque dispensationibus, seu mandatis ad dispensandum, illud jus tantum tribuatur, quantum exprimitur; & hoc propter naturam dispensationis, quæ propter recessum à jure communi, venit restringenda; sic Pyrrhus Corradus in *Praxi dispens. Apostolic. l. 1. c. 6. n. 14.* quibus positis:

992. Resp. ad object. in *n. 989.* antecedens negandum esse, si æquiparata, quoad id, in ordine ad quod æquiparantur, sint sub diversa ratione; nam à diversis non fit illatio; at in dato casu, esto Ecclesiæ, & civitates, quoad tempus, extra quod contra eas præferri non potest, æquiparentur, id tamen contingit ex diversa ratione, ut dictum est; ergo.

993. Ad id, quod ponitur in *num. cit. R.* aliud esse, quod non fiat extensio, ubi non est eadem, sed diversa ratio in æquiparatis; aliud, quod fiat, ubi est eadem ratio. Primum concedimus, non autem secundum nisi juxta dicenda in *seqq.* Paritas, seu identitas rationis requiritur, quantum est ad necessitatem; non autem quantum est ad sufficientiam extensionis, nisi ubi jure, vel consuetudine legitima recepta est extensio ex identitate rationis in certis materiis, vel casibus, ut dicemus à *n. 997.*

Responderi etiam potest, extensionis casus ad casum non esse locum etiam in æquiparatis propter identitatem rationis, quando dispositio de casu expresso est exorbitans, nec continet favorem boni publici, aut pietatis.

994. Cæterum dispositiones, etiam odiosæ, ac exorbitantes extendi possunt intra latitudinem propriæ significationis verborum, quando directè continent favorem Religionis, animarum, aut boni publici, ut notat Corradus *loc. cit. à n. 16.* Unde regula in *n. 977.* tradita, sine dubio limitari debet, si ex stricta interpretatione dispositionis exorbitantis sequeretur absurdum, aut quid simile, ut exposuimus à *n. 942.* Et ideo *n. 990.* diximus, nisi materia sit *favorabilis, & pia*; hæc enim ex regula juris, non autem ex mera rationis identitate recipit extensionem casus ad casum, si hic saltem

sub lata verborum significatione comprehendi possit; ita Salas *D. 21. Sect. 5. circa finem.* Sic privilegium concessum filio familias, *L. Patria, 20. ff. ad Leg. Jul. de adult.* (ne creditoribus obligetur ex mutuo) extenditur ad nepotes; quia nepos sub appellatione filij comprehendi potest, ut diximus *suprà.*

Dixi: si sub lata verborum significatione comprehendi possit; nam secus nec in favorabilibus valet extensio casus ad casum etiam sub identitate rationis, ut docet Suarez *l. 6. de legib. c. 3. n. 9.* Nam si lex verbis expressa in nulla proprietate significationis casum comprehendit, extensio non erit à lege, sed ab homine, qui caret potestate pro tali casu constituendi legem; sic Antoninus in *c. fin. de consuetud. n. 58.* & alij.

Dices: ergo nec licebit talis extensio contra proprietatem verborum, quando in interpretatione legis servata sine extensione, sequeretur absurdum, vel iniquitas; patet consequenter, quia tali casu æquè extensio non esset à lege (cùm ponatur sub significatione verborum legis non comprehendi) sed ab homine. *R. N.* illatum. Nam si aliquid eorum sequeretur omissa tali extensione, juris dispositione lex dicitur casum à principio comprehendere, cùm jus velit, tali casu verba esse improprianda, ut diximus *n. 942.* ergo multò magis extendenda.

§. IX.

In quibus casibus locum habeat extensio legis de casu ad casum propter identitatem rationis?

Cùm passim apud Authores non tantum in favorabilibus, sed etiam odiosis usurpetur illud brocardicum, *ubi est eadem ratio, ibi debere esse eandem juris dispositionem*, juxta *L. illud, ff. de leg. Aquil. L. Postulaverit, §. 2. ff. ad leg. Jul. de adult. c. 1. de temporibus ordinat. in 6. &c. & ubi est eadem ratio non extendere, sed comprehendere, idem judicium esse*, per *L. His solis, vers. Satis etiam, c. de revocand. donation. L. Illud, C. de Sacrosanct. Eccles. L. item veniunt, §. ait Senatus, ff. de petit. heredit.* tum quia ratio potius, quam verba spectanda sunt, *L. Scire, §. aliud, ff. de excusat.*

ensat. Tutor. & ratio magis attenditur, quam dictum. ut dicitur L. Cum Pater, §. dulcissimus, ff. de legat. 2. quia tamen hoc ipsum in multis casibus fallit, ut ostensum est ratione, & exemplis à n. 977. & ab ipsismet Doctoribus valde limitatur, ut cuiuslibet manifestum est, ideo disquirendum, quo sensu illud brocardicum, tam usitatum, jure procedat?

998. In hac questione præ cæteris placet, quod tradit Castropalaus P. 1. tr. 3. D. 5. p. 3. §. 4. n. 8. in fine, ubi docet, ac deinde per exempla probat, dictum brocardicum, seu axioma (quod nimirum, ubi est eadem ratio, etiam sit eadem dispositio) verum esse non solum in lege favorabili, sed etiam poenali, odiosa, & correctoria, si negata extensione Legislator arguatur injustitia, vel imprudentia; vel aliàs sequitur iniquitas, vel absurdum, ut jam notavimus supra n. 942. Nam, ut hæc vitentur, verba legis etiam impropranda sunt; ergo multò magis extendenda; ubi tamen nota, hanc extensionem potius esse comprehensivam, quam propriè extensivam; quia in dato casu, casus non expressus censetur statim in principio comprehensus sub lege, vel ex ratione expressa in lege, vel ex verbis in lata significatione sumptis; vel ex alia circumstantia; sic ille.

999. Hinc inferes. 1. datam regulam rectè procedere in correlativis, quæ talia sunt; quare dispositum in uno ex correlativis, censetur esse dispositum in altero, ut dicitur L. fin. C. de iudicis viduitate; L. fin. ff. de accept. id, quod tenet Suarez l. 6. de legibus c. 4. n. 7. Sanchez l. 1. matr. D. 54. n. 1. & l. 9. D. 14. n. 6. Salas D. 21. §. 5. n. 12. cum Everardo loco à Correlativis, n. 8. Barbof. cod. à n. 1. id fusè probans ex diversis legibus, dicens n. 2. id procedere, ubi est eadem ratio in utroque, quia si diversa ratio detur, non valet argumentum, L. Curatorem, C. de interd. matrim. ut notat Everardus in topicis legalibus, lobo 76.

1000. Cæterum ratio melius, non tam in identitatem rationis, quam in unam ex prædictis causis refunditur, ut ostendunt exempla. Nam divortium thori propter adulterium unius è conjugibus utrique conceditur; & viro innocenti contra adulteram; & innocenti uxori contra virum adulterum. Similiter ex communi-ori Doctorum sensu, impedimentum cri-

minis non tantum contrahitur propter uxoricidium à viro, sed etiam ab uxore adultera propter viricidium; propter fornicationem sponsæ non tantum sponsus; sed etiam sponsa propter fornicationem sponsi licitè recedit à sponsalibus. &c. in his enim casibus extensionem causat in quolibet correlativorum non tam identitas rationis, quam æqualitas, & justitia, quam lex disponens de uno ex correlativis attendere debet, ne injustè procedat. V. quæ dicam n. 2815.

Inferes. 2. idem dicendum esse de connexionis, ut dispositum in uno censetur etiam dispositum in necessariò consecutivis, & accessoriis, vel inclusis, ob dictas causas; sic Corradus cit. l. 1. c. 6. n. 18. & alij communiter. Nam dispensatus ad aliquid, censetur dispensatus ad omnia accessoria, ut docet glossa communiter recepta, c. Quia in tantum, de prebend. V. plures Ecclesias, Sanchez de matr. l. 8. D. 1. n. 19. & alij, sed intellige de connexis inseparabilibus; quia si stare non potest dispensatio super A, nisi etiam porrigatur ad B, eo ipso dispositum de A, censetur dispositum de B, nam aliàs elusoria, & inanis redderetur dispensatio in A. Et ideo dispensatus ad presbyteratum, eo ipso etiam censetur dispensatus ad minores ordines, ut docet Archidiacon. in 6. c. Cum ex eo, de elect. in 6. presbyteratus enim supponit minores ordines; sive connexio sit ex natura rei, sive juris scripti, aut non scripti dispositione, ut bene notat Castropalaus cit. n. 11. Similiter dispensatus, ut obtinere possit duo beneficia cæteroquin incompatibilia, quod eorum quodlibet petat residentiam, eo ipso censetur dispensatus in residentia personali quoad unum, ut in eo deserviat per Vicarium; gloss. Si quis in Clero, 7. q. 1. V. solemnibus; Hostiensis c. Cum in canonicis, de elect. Sic constitutio loquens de Vicario Episcopi extenditur ad Vicarium Capituli sede vacante; quia hic est aliquid contentum sub illo.

Not. autem, datam regulam in n. 1001. non intelligi de his, quæ separabilia sunt, ut si dispositum super uno verificari possit, quin porrigatur ad alterum. Tunc enim non militat ratio, propter quam in his admittitur extensio; ut si significatum dispositionis pro uno non reddatur inefficax, injusta dispositio, vel imprudens, vel ul-

1001.

1001.

1002.

lum trahens absurdum, licet non trahatur ad alterum, ut bene observat Abbas *c. Cum in cunctis, de Elect. §. cum vero*. Sic dispensatus ut obtineat præbendam canonicalem, non propterea dispensatus est ad habendam vocem in Capitulo, quæ non datur non constituto in Sacris. Nam esse præbendarium stat sine ordinibus Sacris. Similiter habens facultatem dispensandi cum adulterino, vel incestuoso, non propterea dispensare potest cum laborante utroque; nam disiunctiva stat, quin necessario requiratur veritas copulativæ, seu utriusque, & colligitur ex *c. per Venerabilem, qui filij sint legitimi*. Nam in dispositione odiosa super simplici non venit mixtum, ut notat Butrio *c. at, si Clericis, §. de adulter. circa finem, de Judic. apud Corradum cit. n. 27*.

1003. Hinc; quod dicitur in *c. per Venerabilem, qui filij sint legitimi*, & in textibus *n. 997*. relatis, ut dispositum in uno censetur dispositum in altero, quando id iudicari potest per similes casus, non aliter intelligendum venit, quàm ut procedat in necessario connexis, vel inclusis sub majori; non autem in separatis; nam in his non militat ratio, quæ pro illis, ut constat ex *dict. n. 1001*. sic Corradus *cit. à n. 23*. Censet tamen Castropalaus *cit. §. 4. n. 14*. Iudicem, in iudicando, legem, quæ loquitur de aliquo casu, debere extendere ad alterum similem, cum pro isto decidendo non est certa lex; quia prudentia, & recta ratio postulat, ut hujus decisio petatur à decisione casus similis juxta *L. Nam, ff. de legibus*, ibi: *quando lex in uno disponit, bonam esse occasionem, cetera, que tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel certâ jurisdictione suppleri*, de quo plura Felinus in *c. Translato, de Constitut. n. 10*.

1004. Not. 2. quando, lex causâ frequentioris usus, aliquid decernit, de casu, vel persona v. g. speciali, non propterea excludi casum minus frequentem; nec ejus dispositionem procedere de illo, in quantum frequentior est, sed cum duntaxat exprimi exempli causâ. Et in ejusmodi lege ipsius dispositio se porrigit ad omnes personas, vel casus similes; nam exempla declarant, non limitant dispositionem, etiam si correctoria sit; ita P. Ferdinandus Rebellus *l. 1. de oblig. just. q. 6. S. 4*. Sua-

rez *l. 6. c. 4. n. 10. & alij*. Tunc enim procedit lex ex ratione, in quantum universalis est, ut colligitur ex *L. His solis, C. de revocat. donat. L. Regula, §. fin. ff. de juris & facti ignorantia*.

ARTICULUS XIV.

An, & qualiter lex extendatur ad præterita?

1005. Inter leges alia est dispositiva, seu inductiva novi; alia declarativa antiqui juris. Illa est, quæ legem propriè constituit; ista, quæ quæ talis non constituit, sed jam constitutum declarat, seu manifestat, quod prius latebat, ut observat Fagnanus, *c. quoniam, de Constitut. n. 15*. Nam declarare nihil aliud est, quàm aperire, seu manifestare legis, aut constitutionis intellectum, seu sensum, quem habuit Princeps tempore editionis legis. Hæc autem declaratio contingit, quando lex est obscura; vel cum erratur in ejus intellectu, quibus positus:

§. I.

An lex dispositiva extendatur ad præterita?

1006. Quando lex, vel constitutio expressè dicit, quod non ad præterita, sed ad futura referatur, non est dubium, eam ad præterita non extendi posse, *c. fin. de Constitut. & L. leges Sacratissima, C. de legibus*. Cæterum lex, quæ novum jus condit, ad præterita non extenditur, sed futuris tantum negotiis formam præscribit, nisi in lege nominatim expressum sit, ut etiam ad præterita extendatur. Idem habetur *c. fin. eod.* consentit *L. leges, 7. C. de legibus*, nam aliàs detrimentum paterentur legis dispositionem ignorantes.

1007. Not. autem. 1. quando lex nominatim exprimit dispositionem de præteritis, debere intelligi de negotiis præteritis prius non decis, vel finitis transactione, solutione &c. *L. causas, C. de transaction. & L. Contractus, C. de fide instrument.* Natura etiam constitutionis est, respicere futura, non præterita, nisi id expressè caveatur, prout etiam colligitur ex gloss. in *c. 2. de Constit. in 6. V. Commiserunt*; & in *c. univ. de Cleric. non resident. in 6*.

Not. 2.